

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

Domači kraj:

1. LJUBLJANA

Ljubljana leži v južnem delu Ljubljanske kotline, ob 1,5 km širokih Ljubljanski vratih, prehodu med Ljubljanskim barjem na jugu in Ljubljanskim poljem na severu. Tu si je reka Ljubljanica vrezala pot skozi nizko grilčevnato pregrado iz karbonskih glinavcev in peščenjakov. Ti sestavljajo na zahodu Rožnik in Šišenski hrib, na vzhodu pa Grajski grič in Golovec, ki sta del najbolj zahodnih obronkov Posavskega hribovja. Spodnje plasti Ljubljanskega polja sestavlja trdno sprejet konglomerat, na katerem ležijo debeli nanosi večinoma apniškega savskega proda. Na severu polje omejujeta karbonatna osamelca Šmarna gora in Rašica. Ta del mestnega ozemlja je ugodnejši za poselitev in kmetijstvo, zato se mesto v to smer širi dokaj nemoteno. Ljubljansko barje na jugu je od zadnje ledene dobe do bronaste dobe zalivalo jezero. To je v sponjih plasteh zapustilo ilovnate usedline, v zgornjih pa glinene naplavnine različne barjanske tvorbe. Umetno izsuševanje barja je v marsičem spremenilo njegove značilnosti. Nastanek nekdanjega jezera je povezan s tektonskim ugrezanjem Ljubljanske kotline, ki poteka še danes. Dokaz, da je območje tektonsko nemirno, so potresi. zlasti katastrofalni potres leta 1895. Večina mestnega ozemlja je v porečju Ljubljanice, ki ima kraške izvire pri Vrhniki in Verdu. Od tam teče čez barje in na jučnem robu mesta jo z leve doseže izsuševalni prekop Curnovec, v mestu pa se vanjo izlivate leva pritoka potok Mali graben in reka Gradaščica. V vzhodnem delu mesta je reka Sava s svojimi nanosi odrinila tok Ljubljanice na južni rob Ljubljanskega polja, zato se Ljubljanica v Savo izliva peše severovzhodno od zaloga. Zaradi poplav Ljubljanice v središču mesta so med letoma 1772 in 1780 v ožini med Grajskim gričem in Golovcem izkopali in utrdili Gruberjev prekop.

Podnebje v Ljubljani je celinsko z največ padavinami v poletnih in jesenskih mesecih. Povprečna letna temperatura je 9,7 stopinj Celzija, janurska -1,10C in julijska 19,60C. Zaradi kotlinske lege je v hladnih mesecih za mesto značilni toplotni obrat, ki navadno seže odo nadmorske višine 350m. Ljubljana ima zato 120 dni v letu meglo. Pogostejša je v južnem, bolj zamočvirnatem delu. Zaradi toplotnega obrata in velike zgoščenosti industrije, prometa in pozimi kurišč je zrak v mestu pogosto zelo onesnažen. Prevladujejo vetrovi iz jugozahodne smeri, zato je ena mestna toplarna v vzgodnem delu mesta, druga, novejša pa je nekoliko umaknjena na severozahod ob železniško progno proti Kamniku.

Čeprav se po svoji velikosti uvršča med srednje velika evropska mesta in ohranja privlačno prijaznost manjšega kraja, ima vse, kar premorejo velike prestolnice - je politično in kulturno srce slovenskega naroda; pomembno evropsko trgovsko, poslovno, kongresno in sejensko središče, pa tudi prometno, znanstveno in izobraževalno središče Slovenije.

V Ljubljani se staro ljubeznivo prepleta z novim in zdi se, da je zgodovina vseh petih tisočletij, kolikor je stara naselbina na tem mestu, mesto pripravljala za to, da postane državna prestolnica. Posrečilo se ji je ohraniti sledove vseh obdobij bogate zgodovine; zapuščino rimske Emone, nekdanje mestno jedro z renesančnimi, baročnimi in secesijskimi pročelji, okrašenimi portali, romantičnimi mostovi, ki krasijo reko Ljubljanico, vegastimi strehami in s parkom, ki sega globoko v naročje mesta.

Sodobni Ljubljani pa je v prvi polovici 20. stoletja vtisnil močan osebni arhitektonski pečat Ljubljančan, veliki evropski arhitekt Jože Plečnik.

Ljubljana je mesto kulture, je dom številnih gledališč, muzejev in galerij, ponaša pa se tudi z eno najstarejših filharmonij na svetu.

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

Ljubljana je mesto, ki je številnim prijetnim evropskim prestolnicam podobno - nobeni pa enako. In če želite trdno zagotovilo, da je Ljubljana zanimiva, lepa in prijazna, vas bo verjetno prepričalo dejstvo, da so vanjo 'zaljubljeni' prav vsi Ljubljančani in, da je njeno ime, če upoštevamo eno od etimoloških razlag, "ljubljena".

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

Mesto:
2. PTUJ

Naše najstarejše mesto je pomembno uravno, prometno, oskrbovalno gospodarsko, zaposlitveno, zdravstveno, izobraževalno in kulturno središče Dravskega in Ptujkega polja, Haloz ter južnega dela Slovenskih goric. Leži v bližini glavne ceste Maribor-Zagreb, na križišču cest proti Ormožu, Slovenski Bistrici, Gornji Radgoni in Lenartu v Slovenskih goricah. V Spuhlji na vzhodu se odcepi ceta proti Varaždinu. Naselje se je razvilo na levem bregu reke Drave, na mestu, kjer se dravske terase najbolj približajo obrobju Slovenskih goric in kjer ni bilo večje nevarnosti poplav. Zaradi ugodne naravne in strateške lege je bilo območje že zgodaj poseljeno. Prve najdbe sledov človeka so iz lajše kamene dobe, največ pa jih je iz antike, ko je bil Poetovio največje rimsko mesto na ozemlju današnje Slovenije.

Že ob nastanku mu je bila zaradi pomembne lege določena usoda, da je bil večkrat vpleten v zgodovinske dogodke evropskega pomena. Ta usoda je Ptuj, sicer naše najslikovitije celinsko mesto, obdarila tudi z najbogatejšo dediščino preteklosti. Naravne danosti so povzročile, da je ob rečnem prehodu jantarske poti zrasla prometno, strateško in gospodarsko pomembna naselbina, ki je odigrala opazno zgodovinsko vlogo tako na področju politike in uprave kot na področju umetnosti in kulture.

Ptuj je pomembno gospodarsko središče. Leta 1991 je bilo tu 11.958 delovnih mest v industriji, kmetijstvu, obrti, prometu, trgovini, šolstvu, zdravstvu, upravi in drugje. Glavna industrijska servisna in obrtna cona je na levem bregu Drave, vzhodno od železniške proge (TAM, Mlekarna, Svea,...) podjetja na desnem bregu Drave pa so bolj razpršena (Perutnina Ptuj, Elektrokovnina,...). Na desnem bregu Drave se razvijajo Ptujске toplice, od negospodarskih ustanov pa sta na Ptujju pomembna predvsem srednješolski center in bolnišnica.

Ptuj slovi tudi po vsakoletnem pustnem karnevalu, ki se ga udeležijo kurenti iz Markovcev in okoliških vasi na Ptujskem polju.

V mestu muzejev je spomeniško zavarovanih več kot 250 objektov. Najpomembnejši med njimi je grad. Na zadnjem obronku Slovenskih goric, ki se razteza skoraj do Drave, stoji mogočna utrdba - Ptujski grad. Strateško pomembna lega, s katere je mogoče nadzorovati ravnino daleč naokrog, je privabljala k naselitvi že v najstarejših obdobjih. Arheološke najdbe so pokazale, da so se prvi prebivalci zatekli na Grajski grič ob zaključku kamene oziroma na začetku bakrene dobe (okrog 2100-1750 pred našim štetjem). Ostanke glinaste posode in kamnite sekire iz tega časa so na ogled v arheoloških zbirkah Pokrajinskega muzeja Ptuj.

Pestro prepletanje narave, zgodovine, etnologije, vsakdanjega in neobičajnega, sodobnega in skrivnostno davnega privlači v Ptuj številne turiste.

2.1. SREDNJEVEŠKI PTUJ

V 12. stoletju se je v Ptuj preselilo veliko nemških obrtnikov in trgovcev. Mesto se je razvijalo na levem bregu reke Drave pod grajskim hribom. V začetku 12. stoletja so postavili stolpast grad, ki je bil kasneje večkrat prezidan. Osrednji del mesta je predstavljal današnja Prešernova ulica. V 13. stoletju so okrog mesta zgradili obzidje, ki je značilno za vsa srednjeveška mesta. Takrat je Ptuj (Petaw) predstavljal pomemben center obrti in trgovsko središče. Leta 1376 je mesto dobilo svoj statut, kar najlepše dokazuje njegovo gospodarsko moč.

Leta 1532 doživi Ptuj ropanje in pustošenje Turkov v neposredni okolici. V tem obdobju so zgradili mogočno obzidje in velik obrambni stolp ob Dravi. Turki Ptujja

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

niso nikdar zavzeli, je pa začel po letu 1600 gospodarsko propadati in si je le delno opomogel. Zaradi odmaknjenosti od železniške proge skozi Maribor se je spremenil v podeželjsko mesto.

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

Vas:

3. DORNAVA

Največje naselje na Ptujskem polju, ki se prvič omenja že leta 1178, leži na prehodu suhe pdrodne terase v svet ib reki Pesnici, ki je bil nekdanj mokroten. Tu je križišče cest proti Ptju, Moškanjcem, Borovcem, Pesniški dolini in v slovenske gorice. Kraj ima gručasto zasnovo. Starejši, kmečki del je okoli barokizirane župniške cerkve sv Doroteje iz leta 1529. Dornava je pomembno krajveno sredipče. Večina prebivalcev je zaposlena, predvsem na Ptuju, deloma pa tudi v domačem kraju: v obrti, trgovini in vzgojnem zavodu. Na severozahodnem robu naselja stoji ena najlepših poznobaročnih graščin v Sloveniji. Prvotni dvorec iz 15. stoletja so z novim adomestili na začetku 18. stoletja, med letoma 1739 in 1743 pa so tedanji lastniki Attemsi razširili in uredili baročni park z 1,5 km dolgo osrednjo osjo. Danes je ohranjen če še osrednji del parka, ki je vrhunski stvaritev vrtnoarhitekturnega oblikovanja pri nas. Poslopje uporablja Zavod za varstvo in delovno usposabljanje mladine. Proti Žamencem je ob Pesnici največje gnezdišče sivih čapelj v Sloveniji.

3.1. DVOREC DORNAVA

Na mestu, kjer danes stoji dvorec, je bil verjetno že v srednjem veku manjši dvor, ki naj bi bil v lasti gospodov Ptujskih, Herbersteinov in Sauerjev. Leta 1730 je posest kupil grof Dizma Attems in dal stavbo v letih 1739-1743 temeljito prezidati, s čimer je ustvaril pravcati baročni dvorec z bogatim parkom. Po letu 1820 so ga imeli v lasti knezi Auerspergi, pred drugo svetovno vojno pa rodbina Pongratz. Po vojni so v dvorcu uredili zavod za varstvo in usposabljanje.

Današnja stavba kljub neprimerni vsebini predstavlja pravo s freskami okrašeno rezidenco s paviljoni in parkom, ki v celoti ustreza tedanjim idealom sinteze med arhitekturo in človekovi oblikovni volji podrejeno naravo. Dvorec, ki ga poleg osrednjega trakta sestavljata manjša dvoriščna paviljona, stoji v osi baročnega parka, ki ga poleg različnega rastlinja krasi cela galerija baročnega kiparstva. Motivično prevladuje antična tematika in alegorične figure. Enako bogata je bila nekoč seveda tudi notranjščina, ki jo zaznamuje zlasti osrednja dvonadstropna slavnostna dvorana, poslikana s prizori iz življenja antičnega junaka Herakleja. Imenitne so bile tudi druge sobe, okrašene s štukaturami in bogato opremo, kot so rokokojsko pohištvo in stenske tapiserije, ki so jih delno prenesli v Pokrajinski muzej na Ptuju. Danes je objekt prazen.

3.2. CERKEV SV. DOROTEJE V DORNAVI

Cerkev sv. Doroteje v Dornavi je po zgodovinskih virih bila zgrajena leta 1519, saj jo je 26. oktobra 1519 posvetil lavantinski škof L. Pewel. Ob dvestoti obletnici te prvotne cerkvice, leta 1725, so krajanje cerkvico podrli in jo zgradili na novo v sedanji velikosti. Zgradili so cerkveni stolp in jo znotraj opremili. Leta 1740 je orglarski mojster Janez Janeček iz Celja napravil za cerkev manjše orgle (pozitiv), ki še danes služijo svojemu namenu, vendar kličejo k temeljiti prenovi. Za leto 1790 je zapisano da spada podružnična cerkev s. Doroteje k župniji sv. Petra in Pavla na Ptuju. Dornava je postala samostojna župnija leta 1965. Župnija obsega področja občin Dornava - Polenšak in Ptuj. Vanjo spada šest vasi in šteje okrog 2200 župljanov. Župnija je dejavna na mnogih področjih, v njej delujejo tudi razne župnijske skupine,

4. Vaja

Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

vodijo pa jo patri minoriti iz samostana sv. Petra in Pavla na Ptuju.
Leta 1999 se je začel graditi župnijski dom, ki sedaj že služi svojemu namenu

4. Vaja
Poznavanje slovenskih krajev in domačega kraja

4.VIRI:

- Leksikon Cankarjeve založbe, julij 2000
- Milan Orožen Adamič, Drago Perko, Drago Kladnik: KRAJEVNI LEKSIKON SLOVENIJE; DZS; Ljubljana 1995
- VELIKI SREDNJEŠOLSKI PRIROČNIK; Ataja; Ljubljana 2001
- INTERNET:
  - <http://minoriti.rkc.si/samostan/dornava.htm>
  - <http://www.gradovi.com/dornava.html>
  - <http://www.ptuj.si>
  - <http://www.ptuj-tourism.si>